

בית הבובות / אנריק איבסן

הקדמה

המחזה "בית הבובות" הוא מחזה מודרני-ריאליסטי מהמאה ה-19. איבסן, המחזאי, נחשב בעיני בני דורו למורד פוליטי, שניסה לקדם רפורמה חברתית, לכן רבים ובמיוחד הפמיניסטיות בנות תקופתו הבינו את המחזה "בית הבובות" כמחזה מגמתי, שמשמעותו הברורה היא שחרור האישה. איבסן מחא בכל תוקף כנגד פרשנות זו. הוא ראה עצמו משורר ולא מתקן חברה. איבסן ביקש לשקף נאמנה את המציאות בה הוא חי, כפי שזה היה מקובל בזמנו. הוא יוצר במחזהו חיקוי אמיתי ככל האפשר של המציאות, באמצעות עיצוב דמויות המחפשות אחר אמת מוחלטת. הדבר בא לידי ביטוי בדמותה של נורה.

עלילת "בית הבובות", הנמשכת על פני שלושה ימים, (כל מערכה מתארת יום בחיי משפחת הלמר), בשבוע חג המולד, מבוססת על סוד הידוע לנורה, אותו היא מסתירה מפני בעלה, מזה כשמונה שנים. במהלך העלילה משתמש קרוגסטאד - אחד מגיבור המשנה, המצטייר כנבל - בסוד זה, כדי לסחוט את נורה. נורה מספרת את סודה תחילה לכריסטינה חברתה, וכך הוא נודע לקהל הצופים/הקוראים, המזדהה עם נורה לאורך כל המחזה. הסוד יתגלה לטורוולד - בעלה של נורה - לקראת סיום המחזה, ויחשוף אותו כנבל האמיתי. אלמנט הסחיטה חושף את המתרחש בנפשה של נורה מבחינה פסיכולוגית. הוא חושף את מחשבותיה, לבטיה, ופחדיה.

במחזה קיים מתח ההולך ומתפתח לאורך עלילת המחזה. במהלך המחזה נחשפים קשרים מן העבר בין הלמר (טורוולד) לקרוגסטאד, ובין כריסטינה לקרוגסטאד. קשרים אלו יוצרים את האלמנט הריאלי במחזה, ותורמים להתפתחותו.

למחזה שלוש מערכות. **מערכה ראשונה - האקספוזיציה. מערכה שנייה - הסיבוב. מערכה שלישית - ההתרה.** בסוף כל מערכה נאבקת נורה עם איזה שהוא גילוי, ידיעה מרעישה, או מחשבה דרמטית. בסוף המערכה הראשונה נורה אינה מוכנה לקבל את רמיזתו של הלמר בעלה, שבמעשה השקר שלה, היא עשויה לפגוע בילדיה ולהרעיל את נשמתם. בסוף המערכה השנייה חושבת נורה להתאבד, לאחר שתוכן המכתב יתגלה לבעלה. בסוף המערכה השלישית - טורקת נורה את הדלת ונוטשת מאחוריה את מה שהיה עד כה כל עולמה, כולל בעלה והילדים.

בסיום המחזה מעורר איבסן את קהל הצופים/הקוראים למחשבה ולביקורת חברתית. איננו יודעים מהן האפשרויות העומדות בפני נורה מלבד לעבור לבית ילדותה העומד לרשותה. אופי פתוח זה של הסיום מלמד על תפקידה של הדרמה הריאליסטית - לגרום לחברה להרהר במוסכמות המקובלות ותקפותן. הדמויות במחזה הריאליסטי בכלל ו"בית הבובות" בפרט, מעוצבות דרך "**הויכוח**". הויכוח חושף את אופי הגיבורים, ובמיוחד של נורה וטורוולד בעלה. דרך הויכוח נוצר פער הולך וגובר בין נורה לטורוולד. באמצעות הויכוח הופכת נורה לגיבורה הלוחמת על דעותיה.

מערכה ראשונה - האקספוזיציה

המערכה הראשונה פותחת בתיאור סביבה. תיאור החדר בו תתרחש העלילה, בבית משפחת הלמר. זהו בית זעיר-בורגני, המרוהט בטוב טעם. הוא כולל פסנתר, כורסא, כיסא נדנדה, תנור, ספריה ותיבת נוי. הדבר הבולט בחדר המגורים, הסלון, הן **הדלתות המרובות** בו. יש שתי דלתות בקיר הניצב מול הבמה. האחת - דלת חדר הכניסה לבית, והשנייה - דלת חדר עבודתו של טורוולד. בקיר הימני דלת אחת, ובקיר השמאלי דלת נוספת. החדר מרובה הדלתות מצטייר **ככלוב חיות**, כפי שניתן למצוא בגן החיות. כלוב שיש בו חריצי כניסה ויציאה, חריצים להעברת מזון וכדומה. וככל כלוב הוא מספק צרכים חומריים, אך אינו נותן מענה לצורכי הנפש. לעיצוב חדר זה, בו תתרחש כל העלילה, יש חשיבות גדולה. הוא יוצר בנו תחושה שהדמות המרכזית, נורה, "כלואה בכלוב" של מוסכמות כובלות, שאינן מאפשרות לה לפעול על פי כשרונה ורצונותיה. נורה, כמו נשות המאה ה-19 היתה כבולה לביתה. כל חייה המתנהלים בסלון ביתה מלמדים על כבילותה ושיעבודתה של נורה למוסכמות החברה. ניתן לומר שזהו כלוב של זהב, שכן נורה אינה נותנת דעתה תחילה על האווירה בה היא חיה. היא בטוחה שחייה אידיאליים, ואפילו חשה אושר. לכשתבין - היא תאזור אומץ ותתנתק.

כדי להיטיב ולפרש את המחזה, נחלק אותו לתמונות (סצינות) על פי המפגשים והשיחות בין גיבוריו. כל סצינה תקדם את עלילת המחזה ותחשוף היבט מסוים אודות הגיבורים.

נורה נכנסת אל הבית. היא חזרה זה עתה מקניות. היא מאושרת, ומפזמת לעצמה בשמחה. נורה נושאת חבילות, בהן מתנות חג המולד לבני משפחתה ולמשרתות. היא נותנת תשר נדיב לנער השליח. המשפט הראשון הפותח את המערכה הראשונה והמחזה בכלל, הוא דבר נורה אל המשרתת: "החביאי את האשוח". משפט זה נראה לכאורה תמים. לפנינו אמא הרוצה להפתיע את בני משפחתה באשוח לחג הקרב ובא, אלא שמשפט זה טומן בחובו את אחד הרעיונות המרכזיים במחזה: **רעיון ההסתר וההחבאה**. הוא רומז גם על הבעיה המרכזית במחזה - **השקר** הגדול שמחביאה נורה מפני בעלה, ובעקבותיו שקרים לאין סוף.

חיזוק לכך אנו מקבלים מיד, כאשר טורוולד, בעלה של נורה, מגלה את דבר שובה הביתה. לפני יציאתו מחדר העבודה לחדר המגורים, טומנת נורה את שקית עוגיות המקרוני עמוק בכיסה ומוחה את פיה. היא מצטיירת בעינינו **כילדה** קטנה, המסתירה מאביה מעשה אסור. הדבר חמור עוד יותר כשברור לנו שמדובר באשה, אם לילדים, המסתירה מבעלה אכילת עוגיות מקרוני (עוגיות מתוקות). בהמשך נבין שטורוולד אוסר על נורה לאכול את העוגיות המתוקות, כדי ששיניה לא יתקלקלו. תמונה זו ממחישה לצופה/קורא את מעמדה של נורה בביתה. כבר למן ההתחלה אנו מבינים שטורוולד, כדרך הימים ההם של המאה ה-19, הוא הבעל הקובע, ואשתו חוסה תחת צלו ונשמעת לדבריו. יחסי הבעל לאשתו הם כמו יחסי אב וילדתו. בהמשך הוא אף יקרא לה "ילדתי".

בקטע זה מתברר לקורא שטורוולד זכה במישרה חדשה - משרת מנהל הבנק למניות. מצבם הכלכלי של ההלמרים עומד להשתפר ללא הכר. נורה מאושרת מאד. יש לה רצון עז לבזבז כספים, דבר שלא יכלה להרשות לעצמה קודם לכן. על חשבון המשכורת הראשונה, שתגיע אליהם בעוד שלושה חודשים. מציעה נורה לבעלה שעד אז הם ייקחו הלוואות, שכן יש לה תוכניות שונות, כמו סידור הבית. **טורוולד נזעק ונרעש, מרעיון ההלוואה**. "שום חובות, שום הלוואות! יש משהו לא חופשי, יש משהו מכוער, בבית שבנוי על חובות", הוא אומר (ע' 9). אנו מבינים שעבור טורוולד זהו קו אדום, שאין לעבור אותו. **בסצינה זו מונחים יסודות העלילה**. הדבר שטורוולד מתנגד לו נחרצות - לקיחת הלוואות, יתגלה מאוחר יותר כסודה הגדול של נורה.

היחסים בין טורוולד לנורה

בראשית האקספוזיציה נגלים לפנינו היחסים בין טורוולד לנורה. ניתן לראות מיד שיש בניהם יחסים של שקר והסתרה. נורה מסתירה מפני בעלה אכילת עוגיות מקרוני, אך עניין זה הוא רק קצה הקרחון. עוגיות המקרוני הן רמז מטרים לבעיה המרכזית, שתלך ותיחשף במהלך הדרמה, דהיינו **הזיוף וההסתרה**. דבר נוסף שאנו שמים לב אליו, הוא מגוון הכינויים בהם מכנה טורוולד את אשתו. כשהוא מגלה שהיא חזרה מקניותיה. הוא קורא מחדרו: "האם העפרונית מציצת לה שם?...האם הסנאית מקפצת לה שם?" ואחר-כך, בשיחתם, הוא ממשיך ומכנה אותה בשמות וכינויים נוספים: "בזבזנית קטנה", "ציפור בזבזנית", "ציפור הבזבז", "נורה הקטנה והיקרה שלי", "מקסימה האבזבזנית שלי", "שירונית" ו"קטנה שלי".

נבחן כינויים אלו. הכינויים נשמעים תחילה כמו כינויי חיבה, אך אם נבדוק אותם נראה שעפרונית וסנאית הן חיות קטנות וחביבות, דגש על המילה "קטנות", שכן הן מלמדות על תכונתו של הלמר להקטין את נורה. אחר-כך הוא מכנה את אשתו בכינויים מעליבים, כמו ציפור בזבז ואבזבזנית, הבאים לאפיין את אשתו כבזבזנית. אם הוא קורא לה מקסימה או יקרה, הוא מוסיף את מילת התואר "קטנה". טורוולד מקטין ומצמצם את מקומה ותפקידה של נורה בחיי המשפחה שלהם. הוא אינו סומך עליה בענייני כספים. היא מצטיירת כרעיה חסרת אחריות, שכל סכום המגיע לידיה מתמוסס בדרך כלשהי. "ומה יקרה אם אלוהו אלף קרונות, ואת תלכי ותבזבזי לי אותם בשבוע חג המולד...?" הוא שואל (ע' 9). למשמע דבריו הולכת נורה אל **התנור** וניזונה מחומו. טורוולד מוסיף ומכנה אותה "פזרנית קטנה", ש"צריך הון תועפות כדי להחזיק אותה." (עמ' 9 ו-10) נורה מתאמצת להוכיח לבעלה, שהיא מנסה לחסוך בהוצאות ככל האפשר. ("הכול בזיל הזול". "לאנה מריה... מגיע יותר מזה") לעצמה לא קנתה דבר.

התנור הוא אובייקט רב משמעות. התנור מפיץ חום לא טבעי. אנו נראה מספר פעמים במהלך המחזה, התקרבות לתנור, למקור חום. כאשר הגיבור חש חולשה נפשית, פחד ובהלה - חום התנור מהווה תחליף לחום אנושי. על ה"תנור" כמוטיב בהמשך.

נורה אינה נעלבת מדבריו, להפך, נראה שהיא נהנית מתשומת ליבו של בעלה ולא שמה לב להשפלה הנשמעת מהם. אפשרות נוספת היא שנורה מבינה, אך משתפת פעולה עם דרכו של בעלה, למרות שדבריו משפילים. היא מסכימה עם כל מילה שהוא אומר, על מנת להרדים את חושיה. היא אינה חפצה שבעלה יידע דברים מסוימים. בל נשכח את רוח התקופה, בה היה הבעל סמכות עליונה והיתה שמורה לו זכות המילה האחרונה.

השאלות העולות למקרא דברים אלו הן: מי היא נורה? ומה היא מסתירה מבעלה? האם היא אכן בזבזנית, כפי שבעלה מציג אותה או עצם העובדה שקנתה הכול כל כך בזול, ולא כיבדה את עצמה באיזושהי מתנה מלמדת על ההפך מכך? האם טורוולד לא מכיר את אשתו? שאלות שפתרון הוא סודה של נורה.

- ד"ר ראנק, חבר המשפחה, נכנס לבית. טורוולד לוקח אותו לחדר עבודתו. אל הבית נכנסת גם אישה. תחילה נורה אינה מזהה אותה. זוהי כריסטינה, חברת ילדות של נורה.

השיחה בין נורה לכריסטינה

כריסטינה התאלמנה לפני שלוש שנים. לאחר מות בעלה היא נותרה חסרת כל - ללא ילדים וללא כסף. מתברר שהיא לא התחנתה עם בעלה מאהבה, אלא בשל כספו, שכן עול פרנסת אמה החולה ושני אחיה הקטנים רבץ על כתפיה. עתה, כשבעלה ואמה מתו, ושני אחיה בגרו, היא באה לעיר הגדולה, על מנת למצוא עבודה.

נורה אינה מתעניינת תחילה בגורל חברתה ושלומה, היא ממהרת לספר לה על אושרה הגדול - מינוי בעלה למנהל בנק. היא קופצת משמחה כילדה קטנה, כשהיא נזכרת ב"ערמות-ערמות של כסף" שייפלו לידיה מעתה. נורה מספרת לכריסטינה על ימים קשים יותר, בהם נאלצה לעסוק בעבודות קטנות כסריגה וריקמה, כדי להוסיף כסף לתקציב המשפחה, אך כשנורה שומעת את קורותיה של כריסטינה והקרבת אושרה למען משפחתה, היא נתקפת רצון עז להתרברב במעשה נאצל משל עצמה. אותו סוד כמוס, שעד כה נמנעה מלספרו לאיש.

אורח חייה של כריסטינה, ההקרבה שלה, והעובדה שהיא רואה את נורה כילדה קטנה המתלהבת מכסף, וכאישה מפונקת המתרגשת ממעט עבודת ידיים כרקמה וסריגה, מולידים בנורה רצון לספר את סודה, שיש בו מן ההקרבה, ובכך להשתוות לחברתה.

כריסטינה היא דמות משנית, המאירה את הדמות המרכזית, וחושפת את אופייה ועולמה הפנימי.

סודה של נורה: בראשית חיי הנישואין, כשנורה היתה הרה, חלה טורוולד במחלה אנושה, בשל עומס העבודה שרבץ עליו. הרופאים המליצו על מנוחה בדרום - באיטליה. לזוג לא היה כסף למימון הנסיעה, וטורוולד לא הסכים בשום אופן לשמוע לעצתה של נורה - לקחת הלוואה. יחד עם זאת, חיינו היו בסכנה ממשית. נורה, החרדה לגורל בעלה, חששה שמא ימות - היא אזרה אומץ, ולוותה ארבעת אלפים ושמונה מאות קרונות למימון הנסיעה והשהייה באיטליה. לבעלה היא מספרת שאביה נתן להם את הכסף. למעשה, אביה גסס למוות באותה עת. ונורה לא יכלה לקבל ממנו את הכסף.

נורה מספרת לכריסטינה על לילות של עבודה בהעתקת כתבים ללא ידיעת בעלה. היא חסכה כל פרוטה מתקציבה הפרטי ומהקניות לבית, על מנת להחזיר את החוב.

חשוב לדעת, שלאשה באותם הימים אסור היה לנהל חשבון בנק וללוות כסף ללא ידיעת בעלה וערבותו. נורה עברה על החוק.

חיי נורה נעשים קשים בשל הסוד הגדול הרובץ עליה, ובשל הצורך להחזיר מדי חודש בחודשו כספים למלווה. היא אינה יודעת אפילו כמה היא עוד חייבת.

נורה רואה עצמה כאישה פיקחית, שידעה לחלץ את משפחתה מצרה. **אהבתה לבעלה** והדאגה לשלומו הביאוה לעבור על החוק. נורה אינה נותנת דעתה על החוק. היא עושה את מה שנראה בעיניה כחובה, וגאה במעשה הנאצל שעשתה, ובלבד שלא יגיע לאוזני בעלה.

דרך סיפורה של נורה אנו נחשפים לחיי הזוגיות שלה ושל טורוולד. מסתבר שיחסי בני הזוג מתבססים על משחקים חסרי עומק. טורוולד אוהב את אשתו בגלל יופייה וגופה החטוב. הוא נהנה מריקודיה, דקלומיה, והתחפושות בהם היא מציגה לפניו בערבים. נורה מושכת את ליבו בדברי חנופה. הם אינם משוחחים שיחות עמוקות, ואין ביניהם החלפת דעות. תפקידה של נורה כאישה הוא לשעשע את בעלה, לעשות כרצונו ולהשגיח שענייני הבית יתנהלו כשורה. לזה נורה קוראת "הבית החם והמאושר שלנו". את סודה הגדול היא חושבת לספר לו, כפי שהיא אומרת לכריסטינה, "אולי פעם...בעוד הרבה שנים, כשכבר לא אהיה יפה ומושכת כמו היום... כשטורוולד כבר לא יימשך אליי, כשלא ייהנה מהריקודים שלי לפניו, ומהתחפושות וכל זה. אז זה יוכל אולי להועיל, אם אשמור לי סוד קטן בצד. על כל צרה שלא תבוא" (ע' 24).

נורה חושבת שאולי היא תגלה את הסוד לבעלה רק כשתזדקן, כאשר כלי המשחק הנוכחיים כבר לא יפעילו את קסמם על בעלה, הרי שהסוד השמור עמה ימשוך את ליבו. היא אינה שמה לב לריקנות שבחייה, ובעיקר לעובדה שאין היא יכולה לומר לבעלה את אשר עם ליבה. תפקידה לשעשעו ותו לא. כשכריסטינה מבקשת מנורה לדבר עם בעלה, על מנת שימצא עבורה מישרה בבנק, נורה נענית ברצון. "אמציא משהו משעשע, משהו מושך **שיקנה אותו**", היא אומרת. דרכה אל ליבו של בעלה עוברת, כאמור, דרך משחקים והצגות, ולא בשיחה כנה כצפוי מבני זוג. אנו למדים מסצינה זו, עד כה כמה מהווה הכסף גורם חשוב בחיי נורה. היא רוצה שיהיה לה כסף רב המקנה תחושת שחרור ואושר. מתוך התלהבותה מ"ערמות הכסף", היא מתגלה כדמות שטחית, ללא עומק - אישה רדודה וחומרנית.

נורה וקרוגסטאד

באמצע השיחה בין שתי הנשים מתפרץ קרוגסטאד לחדר. הוא רוצה לדבר עם מנהל הבנק בקשר למישרה שהוא ממלא בבנק. **שתי הנשים נבהלות מהופעתו.** כריסטינה פונה לעבר החלון ואילו נורה מדברת עמו באימה ובלחש, כגנבת. היא מפנה אותו לדלת החיצונית המובילה אל חדר עבודתו של בעלה. כשהוא יוצא היא ממהרת אל **התנור** ומגבירה את הלהבה. התנהגותן התמוהה של הנשים תתברר בהמשך.

שיחה בין נורה ד"ר ראנק וכריסטינה

שיחתם נסבה על חולי וחולים. מצד אחד - **חולי פיזי** ד"ר ראנק הוא חולה אנוש, אך מוכן לסבול על מנת להוסיף לחיות. מצד שני - **חולי מוסרי**, קרוגסטאד מוגדר על-ידי ד"ר ראנק כחולה מוסר, עויד מושחת, שיש לו החוצפה לדרוש דרישות לגבי משרתו בבנק. כריסטינה מתגלה כאנושית וסלחנית. לדעתה, האנשים שמעזו ראויים לעזרה ושיקום. עולה לדיון נושא ערכי ממדרגה ראשונה, אך את נורה כל הפילוסופיה הזאת לא מעניינת. היא שבויה בשמחתה. משעשעת אותה המחשבה, שכל עובדי הבנק תלויים בבעלה. היא מאושרת בהצלחת טורוולד. ברוב שמחתה היא מוציאה את שקית עוגיות המקרוני מכיסה ומחלקת לאורחיה. לתדהמת כריסטינה היא מספרת לד"ר ראנק, שחברתה הביאה לה אותם כשי.

נורה, שהחלה לשקר לבעלה, בשל כורח הנסיבות, ומסיבה שנראתה לה מוצדקת לחלוטין, הפכה את השקר לדרך חיים. היא היתה צריכה לחסוך בהוצאות על מנת להחזיר את ההלוואה, ולצורך כך נאלצה לשקר לבעלה. היא ממשיכה לשקר גם בעניינים אחרים, פעוטים ושוליים כמו אכילת עוגיות המקרוני. השקרים חוסכים ממנה עימותים עם בעלה, שאוהב אותה צייתנית. **נורה אינה שמה לב שחייה הפכו להיות יותר ויותר מזויפים.** אין טיפת אמת וכנות ביחסיה עם בעלה. הכול משחק, כמו משחק על במה, שכולו פרי דמיון. כריסטינה הצופה על כל זה מהצד משתוממת למראה עיניה.

כניסת טורוולד לחדר

לאחר לכתו של קרוגסטאד (מחדר עבודתו של טורוולד), מצטרף טורוולד לאורחיו ואשתו. שמה של כריסטינה אינו מוכר לו, לעומת זאת כשהיא הוצגה בפניו הדייר ראנק, הוא מיד ידע במי המדובר. מתברר שטורוולד אינו מכיר את עולמה של אשתו. הוא מעולם לא עניין אותו. היא לא יכלה לספר לו על חבריה הקרובים או על רחשי ליבה. נורה מתגייסת למען חברתה. שוב, כמובן, בדרך של שקר ורמייה. היא מספרת לבעלה, שכריסטינה מוכשרת באופן יוצא מן הכלל לעבודת משרד, והיא עשתה את כל הדרך מביתה, כדי לדבר עמו, לאחר שנודע לה, על-ידי מברק על המישרה שקיבל. נורה מתארת בצבעוניות את רצונה של כריסטינה. "יש לה חשק עצום לעבוד תחת השגחתו של אדם מוכשר..." (ע' 31) היא יודעת שמחמאות וחנופה רוכשים את ליבו של בעלה, ואכן, כריסטינה זוכה במישרה.

נורה והילדים

שלושת ילדיה של נורה חוזרים מטיול עם האומנת. נורה מתגלה כאם חמה ואוהבת, הגאה בילדיה. היא מקשיבה לכולם. צוחקת איתם ומחמיאה להם. נורה משחקת איתם את משחק **המחבואים** בצחוק ובחדווה. היא מתחבאת **מתחת לשולחן** וילדיה מתקשים למוצאה. משחק המחבואים מחדד את הנושא המרכזי; השקר וההסתור. העובדה שנורה מתחבאת מתחת לשולחן מיטונוימית למצבה. במהלך המשחק נורה תחשוף את עצמה בפני הילדים - כך יקרה גם בינה לבין טורוולד. לקראת סיום המחזה תבקש נורה לפתוח את מכתבו של קרוגסטאד על מנת שהאמת תתגלה בפניו.

תוך כדי סצינת האושר, בה מצטיירת נורה כאם אוהבת, מופיע שוב קרוגסטאד ומשבית את השמחה. "היום ערב חג המולד. זה תלוי בך אם יהיה לך חג מולד שמח או עצוב" - הוא מאיים (ע' 34). קרוגסטאד מזהה את כריסטינה, בביקורו הקודם. הם היו זוג אוהבים בעבר. הוא קולט בחושיו המחוודדים, חושי תיה נרדפת - כי כריסטינה תזכה במישרה ממנה הוא פוטר. נורה מאשרת את הדבר, ומתרברבת שהיא דאגה לכך, משום שיש לה השפעה על בעלה. דבריה אלו מכניסים אותה לצרות, שכן קרוגסטאד דורש ממנה להפעיל את השפעתה על בעלה לטובתו. קרוגסטאד מאיים על נורה. הוא מפעיל נגדה אמצעי סחיטה, שכן את ההלוואה היא קיבלה **ממנו**, וזהו, כזכור, אקט העומד בניגוד לחוק. אם היא רוצה שאף אחד לא יידע על כך היא חייבת לעזור לו.

קרוגסטאד חושף את מניעיו: בעבר הוא הסתבך. בשל כך הוא אינו מוצא מקום עבודה שיסכים להעסיקו. באין מקורות הכנסה, וכדי לפרנס את בני משפחתו, הוא נאלץ לעסוק בעניינים בלתי חוקיים, כגון הלוואות. בנוסף, קרוגסטאד הוא אלמן ואב לילדים שגדלו בינתיים. הוא דואג לעתיד ילדיו ולשמם הטוב, לכן הוא זקוק נואשות למישרה מכובדת. פיטוריו מהבנק יובילו אותו "חזרה לבוץ", כפי שהוא מסביר לנורה.

כשנורה אינה מסכימה לעזור לו, הוא מחריף את איומיו. קרוגסטאד חושף היבטים נוספים במעשיה של נורה. הוא לא רק יספר לבעלה אודות החוב, אלא יותר מכך: אביה של נורה התום על שטר התג, אך קרוגסטאד בדק ומצא, שאביה, שכביכול חתם ב-2 באוקטובר, נפטר ב-29 לספטמבר, כלומר הוא "חתם" על השטר שלושה ימים אחרי מותו. מכאן שנורה זייפה את חתימת אביה על השטר.

נורה ביצעה חטא על פשע. גם **לוותה** בניגוד לחוק וללא ידיעת בעלה וגם **זייפה** חתימה. את כל הגילויים המרעישים הללו מוכן קרוגסטאד לחשוף קבל עם ועולם.

נורה אינה מכחישה. היא אפילו גאה במעשיה וחושבת שכל צרותיה עומדות להסתיים, בהנחה שבעלה ישלם את כל החוב, ובזה יבוא העניין לידי סיומו. קרוגסטאד מבהיר שהוא אינו מעוניין בכסף, אלא במשרתו בבנק. הוא מאיים להעמידה לדין בגין הפרת החוק.

נורה מתמודדת עם קרוגסטאד באמצעות טיעונים רגשיים, בלתי רלוונטיים: "אבל לחולה אנוש כמוהו לא הייתי יכולה לגלות, שיש סכנה לחיי בעלי" (ע' 40), היא אומרת, ומתכוונת בכך לאביה ומוסיפה: "הנסיעה הזאת היתה צריכה להציל את חיי בעלי... לבת אין זכות לחסוך מאביה הגוסס צער ודאגות! לאישה אין זכות להציל את חיי בעלה?" (ע' 41). ברור שטיעונים כגון אלו לא יעמדו במבחן בית המשפט. נורה לא מבינה שהחוק הוא יבש.

נורה מתגלה **כאישה האוהבת** את בעלה ואת אביה. היא חשה רצון עז להקל עליהם, היא פועלת בנחישות להצלת בעלה. נורה אינה מבינה איך החוק היבש מתעלם מרגשותיה וצערן.

דברי קרוגסטאד: "אם שוב ישליכו אותי לבוץ, אני לא אהיה שם לבד. את איתי" (ע' 41), מפילים אימה על נורה.

טורוולד ונורה

טורוולד (הלמר) חוזר לביתו. הוא שואל את נורה אם מישהו היה בביתם. נורה, הרגילה לשקר, מכחישה את דבר ביקורו של קרוגסטאד, אך נסוגה מדבריה, שכן טורוולד ראה את האיש יוצא מהבית. טורוולד מתרה בה בחביבות, שלא לשקר. "זמיר מוכרח לשמור על מקור נקי. שום זיפויים" (ע' 43). **הוא יושב ליד האח וסופג את חומו הנעים**. הוא לא שם לב לכך שהחום הבוקע מהתנור הוא חום מלאכותי, ולא אנושי. הוא אינו מזהה את המתח שקונה לו יותר ויותר שליטה על נורה. הוא אינו קורא את ליבה. הוא חושב שחיינו רצופי נועם וחמימות. אין לו מושג מה מתרחש סביבו. השקר שזה עתה שיקרה אשתו אינו מדליק אצלו נורות אדומות.

נורה מעונינת לדבר עם בעלה על השארתו של קרוגסטאד במישרתו. היא מפלסת דרך אל ליבו בדברי חנופה. היא מכתירה אותו כאדם בעל טעם, אפילו הטעם הטוב ביותר, ומבקשת ממנו ליעץ לה. "בלי עזרתך, לא אוכל להסתדר", היא אומרת לו. היא משחקת את האישה הקטנה חסרת האונים, האישה שטורוולד אוהב לראות לפניו.

נורה מתעניינת בפשעיו של קרוגסטאד. מסתבר שהוא **זייף חתימות**. טורוולד מוכן לקבל את הפושע אל חיק החברה המתוקנת, אלא שלדעתו עליו **להודות באשמה, ולהיענש**. טורוולד מתאר אדם מסוג זה כשקרן הנאלץ להעמיד פנים ולשקר גם לבן זוגו ולילדיו. "אווריה מחליאה כזאת של שקרים מדביקה את המשפחה, ומרעילה את כל הבית. עם כל נשימה סופגים הילדים את חיידקי השחיתות" (ע' 45), לכל האנשים המושחתים, אומר טורוולד, היתה אם שקרנית. כשהוא מסביר לה את התיאוריה שלו, הוא קורא לה "ילדתי", וכן "נורה הקטנה והמתוקה שלי", כאילו פתח את עיניה להבין את העולם ודרך התנהלותו.

בדבריו, יוצר טורוולד **אנלוגיה בין קרוגסטאד זייפן החתימות לבין אשתו**, שגם היא זייפה את חתימת אביה. יותר מזה: הוא מציג השקפת עולם נוקשה כברזל: על החוטא להיענש ללא התחשבות בנסיבות. עולמה של נורה חרב עליה. כאן היא מבינה יותר מתמיד, שאסור לבעלה לדעת אודות ההלוואה. היא לא רק עלולה לאבד את אמון בעלה והחיים עמו, אלא גם את ילדיה. אחרי הדברים הללו אין לה כוחות נפש להמשיך ולשחק עם ילדיה, שהיא כה אוהבת.

סיכום המערכה הראשונה

במערכה זו נחשפת מערכת היחסים השקרית ורוויית הצביעות בין נורה לבעלה טורוולד. על פי תפיסתו של טורוולד, נורה היא ילדה קטנה וחסרת ישע, שעליו להוביל וללמד. בעיניו היא אדם החוסה בצילו ונתון תחת שליטתו ומרותו, בראש ובראשונה בשל היותה אישה. נורה מעמיקה את נחיתותה בעיניו כשהיא כובשת את ליבו בחנופה, משחקים ותחפושות. אין ביניהם קשר רגשי עמוק. הם אינם רואים את המציאות העגומה של חיי הנישואין שלהם.

מלבד הזוג הלמר, מציגה המערכה הראשונה את דמויות המשנה שיופיעו במהלך המחזה: כריסטינה, דייר ראנק, קרוגסטאד והאומנת אנה-מריה. לכל אחד מהם תפקיד בחשיפת דמותה של נורה, עולמה הפנימי, מחשבותיה וסודה הגדול. כמו כן נחשפים בפני הקורא/הצופה חיי המשפחה של נורה וטורוולד - חיים המושגתים על שקרים וצביעות.

המערכה הראשונה מתחילה כשנורה מפזמת לעצמה פזמון. היא חוזרה זה עתה מקניות והיא מאושרת. נורה נלהבת מהעתיד הטוב הצפוי לה ולבעלה, שהתמנה למנהל הבנק למניות. נשים לב שהאושר הוא בשל השינוי החומרי, נורה נלהבת מכסף - חומריות. המערכה מסתיימת כשנורה המומה, מבוהלת ומפוחזת מהגילויים החדשים: קרוגסטאד מתכוון לחשוף את פשעיה לעין כל, כך שעתידו המזהיר של בעלה יפגע. כמו-כן היא שומעת את השקפת עולמו של בעלה, ומבינה שהוא ידון אותה בחומרה, אם יידע אודות מעלליה. **מצג השלמות ביחסים בין נורה ובעלה מתחיל להיסדק**, לפחות אצל נורה.

מערכה שנייה - הסיבוך

הזמן: יום חג המולד. המקום: אותו חדר מגורים. נורה לא רגועה. היא פותחת בחשש את הדלת ומביטה החוצה. נוטלת את מעילה ומניחה אותו, עדות להיסטריה ההולכת ומשתלטת עליה.

נורה ואנה-מריה האומנת

אנה-מריה היא האומנת שגידלה את נורה, שהתייתמה מאם בילדותה. לאנה-מריה בת, שאותה היא לא יכלה לגדל, בשל נסיבות חייה. היא הסתבכה בהריון בלתי רצוי, והגבר, שאותו היא מכנה "הממזר", התנער מאחריות להריון. היא נאלצה להפקיד את בתה בידי זרים, כדי להתפרנס. נורה מתעניינת בהרגשה שחשה אם, כשהיא עוזבת את ילדיה לגדול בידי זרים. אנה-מריה מרגיעה אותה: "ילדים קטנים הרי מתרגלים לכל דבר", ומנחמת אותה בכך, שילדים אינם שוכחים את הוריהם (ע' 49-50).

מתחילת המערכה השנייה אנו חשים שנורה מתכננת דבר מה. היא מודעת להסתבכות אליה נקלעה, וחוששת שתצטרך לעזוב את הבית. היא מעוניינת ללמוד מאנה-מריה, בעלת הניסיון, כיצד יקבלו ילדיה את הדבר, ואם ייפגעו מכך.

תיקון השמלה על-ידי כריסטינה

כריסטינה חוזרת לבית משפחת הלמר. נורה היפשה אותה ומבקשת ממנה עזרה. נורה מספרת לחברתה שבעלה רוצה שהיא תתחפש לבת דייגים נפוליטאנית, ותרקוד את ריקוד הטורנטלה, בנשף שייערך בחג בבית השכנים. כריסטינה נדהמת מהסכמתה של נורה להופיע בפני אנשים. לנורה הדבר לא נראה חריג. "זה מה שטורוולד מבקש", היא מנמקת (ע' 51). נורה מבקשת מחברתה לתקן עבורה את השמלה הפרומה.

השמלה הפרומה מסמלת את חייה מלאי הקרעים של נורה. נורה חושבת שאפשר לתקן כל דבר, שאיך-שהוא דברים יסתדרו.

כריסטינה כמובן נענית לבקשה. היא מותקנת את השמלה, אך באופן מטאפורי פירוש הדבר שהיא תוביל לשינוי בחיי נורה, ותפקח את עיניה למתרחש במערכת היחסים בינה לבין בעלה. אנו ניווכח לדעת שתפקידה בחיי נורה יהיה משמעותי.

בין נורה לכריסטינה מתפתחת שיחה, ממנה אנו לומדים עוד יותר על מערכת היחסים בין נורה לבעלה. מסתבר שנורה רואה בטורוולד אדם מוצלח. "טורוולד ממש מומחה ביצירת אווירה טובה ונעימה בבית" (ע' 51). כריסטינה משיבה לה "את לא נופלת ממנו." מילים שיש בהן ללמד את נורה על הצורך להכיר בערך עצמה.

עוד אנו למדים משיחתן של השניים, כי טורוולד מתייחס לנורה כאילו היתה רכוש. הוא לא הסכים מעולם לשמוע דבר אודות ידידה של אשתו. נורה מקבלת את גישתו ללא עוררין ומפסיקה לשתפו בעולמה הפרטי. ד"ר ראנק תופס את מקום בעלה כידיד נפש, ומהווה בשבילה אוזן קשבת. השיחה בין החברות באה אל קיצה עם שובו של טורוולד. נורה ממחרת לסלק את כריסטינה לחדר צדדי לסיום תיקון השמלה, שכן "טורוולד לא יכול לסבול את כל ענייני התפירה האלה." (ע' 54) טורוולד מתגלה כפרפקציוניסט, האוהב דברים מושלמים ואסתטיים. כמו-כן, אנו למדים שהתנהלות הבית היא על פי העדפותיו של טורוולד בלבד.

טורוולד ונורה

טורוולד חוזר מהבנק עם ערמת ניירות עבודה. נורה פונה אליו בדברי חנופה ילדותיים. "אם הסנאית שלך נורא תבקש...הסנאית שלך מבטיחה לקפץ לפניך ולעשות לך כל מיני חוכמות... העפרונית שלך תציץ בשבילך בטונים גבוהים ונמוכים...אני אהיה פיית יער קסומה וארקוד לפניך באור ירח" (ע' 55). טורוולד אינו מתרגש ממחוות אלו, הן מובנות מאליהן, בהיותן מנת חלקו יומיום. זו דרכה של נורה לכבוש את מקומה בליבו. כעת, כשהיא במצוקה גדולה, כל המחוות הללו לא מרשימות אותה, להפך. הצרה של נורה, היא שאינה יודעת, ואינה יכולה לדבר עם בעלה כאדם לאדם. כשטורוולד מבין שנורה רוצה בהשארת קרוגסטאד במשרתו בבנק, הוא כועס עליה. למרות תחנוניה, הוא אינו מוכן להקשיב לה. שיקוליו הם שיקולי כבוד ואגו. הוא כבר סיפר לכולם בבנק, שקרוגסטאד מפוטר, והוא אינו מעוניין שיידעו שאשתו השפיעה על החלטתו. מלבד זאת, קרוגסטאד נוהג בטורוולד כחבר וקורא לו בשמו הפרטי. טורוולד חושש מפחות מעמדו כמנהל הבנק, ורוצה להיפטר ממנו, למרות ששמע, שהוא עובד די יעיל. מה שחשוב לטורוולד זו לא רמת העבודה של קרוגסטאד הפקיד, אלא כבודו שלו ומעמדו. בשל כך הוא מוכן לקפד פרנסת אב לילדים. נורה רואה בשיקולים הללו גישה קטנונית, ובפעם הראשונה היא מעיזה להביע את דעתה בניגוד לגישת בעלה.

ככל שמאמציה של נורה ותחננויה גוברים, כך נעשה טורוולד נחוש לפטר את קרוגסטאד מהר יותר. הוא מוציא מחבילת ניירותיו מעטפה, ומבקש מהמשרתת שתשלח אותה מיד. זהו מכתב הפיטורין של קרוגסטאד.

טורוולד, בעלה של נורה מזה שמונה שנים, אינו רואה את גודל המצוקה בה שרויה אשתו. הוא לא מבין את הבעיה, ואף אינו מנסה להבין. אין ביניהם שיחה מלב אל לב. טורוולד לא מרגיע את אשתו או מוותר למענה, להפך הוא מוכיח לה מי החזק מביניהם ומי השולט. בקוררות הוא אומר לה: "אני סולח לך על הפאניקה... מפני שזה נוגע ללב עד כמה את אוהבת אותי" (ע' 58). מלים הנשמעות ריקות ביחס לסיטואציה שבה הן נאמרות.

טורוולד מבטיח לנורה, שאם יקרה דבר מה גרוע, הוא ייקח את האשמה על עצמו כמו גבר. נורה מסרבת להצעתו האבירית משתי סיבות. האחת היא שנורה האוהבת את בעלה ולא תרצה שקידומו המקצועי יפגע עקב מעשיה. (אנו שומעים על כך בהמשך, באחת משיחותיה של נורה עם כריסטינה). הסיבה השנייה היא, שנורה מאוכזבת. היא עשתה כל מה שאישה אוהבת היתה צריכה לעשות למען בעלה. דבריו מולידים בנורה תגובה נחרצת ("לעולם לא" ע' 59). וחושפים צדדים חדשים באישיותה. לא עוד אישה-בובה מפונקת ורכרוכית, אלא אישה העומדת על דעתה ואחראית למעשיה.

האם להבטחות נעלות אלו יהיה כיסוי כשייוודע לטורוולד אודות ההלוואה?

בינתיים מה שמעניין את טורוולד זו המסיבה שתיערך מחר בלילה אצל השכנים. הוא רוצה שנורה תתחפש לבת דייגים נפוליטאנית, ותרקוד את ריקוד הטונטלה. הוא נכנס לחדרו, ומשאיר את נורה מוטרפת מפחד ודאגה. עכשיו כשמכתב הפיטורין בידי קרוגסטאד, היא יודעת שאין לה שליטה על השתלשלות האירועים. היא מבינה שבעלה הולך בדרכו, על פי שיקול דעת המתאים רק לו, מבלי להבין לליבה, לרדת לסוף דעתה.

שוב אנו עדים למערכת היחסים בין נורה לטורוולד. נורה, האישה הטיפוסית של המאה ה-19, חיה בחסדי בעלה, ולא חשוב כמה היא חכמה ומוכשרת. נורה כובשת את ליבו באמצעות ההצגות שהיא עורכת לפניו. שניהם אינם שמים לב שחיי הנישואין שלהם ריקים מתוכן. אין ביניהם לא שיחות נפש ולא הבנה. טורוולד אומר שהוא אוהב את אשתו, אך ניכר בו שאין הוא יודע שאהבה בבסיסה היא הבנה לרגשות בן הזוג, כבוד הדדי והקשבה. טורוולד מסתפק באישה קטנה העושה את רצונו. הוא מסתפק בגופה החטוב ובפניה היפות. אין לו צורך באישה חושבת. נורה בכל זאת מאמינה שבעלה אוהב אותה בכל מאודו, "לרגע הוא לא היה מהסס להקריב את חייו למעניי", היא אומרת בהמשך המחזה לד"ר ראנק. האמנם?!

נורה וד"ר ראנק

גילוי אהבתו של ד"ר ראנק לנורה

ד"ר ראנק מבשר לנורה שימיו ספורים. הוא חולה אנוש, ואין תקווה לחייו. מחלתו לדעתו, היא תוצאה של תורשה. חטאי אביו, שהיה אדם הולל ונהנתן, גרמו לכך שבנו ייולד עם מום בעמוד השדרה. גישה זו מהווה המשך לתיאוריה של טורוולד, שאמר כי הורים פושעים ומושחתים פוגעים בילדיהם.

לפני מותו, מרשה דייר ראנק לעצמו לדבר עם נורה באינטימיות. הוא מגלה לה את סודו - הוא אוהב אותה, והיה מוכן להקריב את חייו למענה בשמחה. דייר ראנק, שהיה בן בית אצל משפחת הלמר, למעשה היה מאוהב כל השנים באשת חברו הטוב. הגילוי המרעיש הזה אינו נעים לאוזנה של נורה. והיא מגיבה בתקיפות.

היא מתגלה כאישה נאמנה לבעלה וישרה. היא נחרדת למשמע גילויי אהבתו של דייר ראנק אליה. היא אינה שבעת רצון מכנותו, ואפילו כועסת עליו. למרות זאת היא מודה שהשנים בהן הוא בילה בביתם, היו בעבורה זמנים טובים. בעלה התייחס אליה כמו אביה, על כל המשתמע מכך. הוא היה הסמכות, המתרה והמכוון, בעוד שדייר ראנק נחשב בעיניה לחבר-נפש. איתו היא חשה קלילות ושמחה, איתו יכלה לדבר על דברים שטורוולד לא אהב לשמוע, (כגון: עברה, חברי ילדותה וכדומה), אך נמנעה מלספר לו אודות ההלוואה. לרגע היה לה רצון לבקש ממנו עצה ועזרה, אך היא גונת את המחשבה על כך, משום שלאחר גילוי אהבתו אליה, נעשתה האווירה ביניהם בלתי טהורה.

נורה וקרוגסטאד

קרוגסטאד מגביר את אומיו

קרוגסטאד חוזר לבית משפחת הלמר, על מנת לאיים על נורה, מאחר שמכתב הפיטורין הגיע לידיו. קרוגסטאד אינו מסתפק עוד בהחזרת החוב, למעשה הוא אינו מעוניין בכסף. גם אם נורה היתה עומדת לפניו עם ערמות של מזומנים, הוא לא היה מחזיר לה את שטר החוב. שטר החוב נמצא בידיו כבן ערובה, והוא נכון להשתמש בו בשעת הצורך. קרוגסטאד סוחט את נורה. הוא מתעלל בה נפשית. בשיחתם, הוא חושף את המתרחש בנבכי נפשה. את כוונתה לעזוב את הבית ואף להתאבד. למרות קשיחות ליבו וגסות רוחו, הוא מנחם אותה, באומרו שזו הרגשה חולפת, ושלאחר הסערה המשפחתית הראשונה הכול יירגע. הוא מבהיר לה שרצונו לחזור לבנק, ובתפקיד בכיר יותר. הוא חושף את רצונו להתקדם בסולם הדרגות, עד שבסופו של דבר הוא עצמו ינהל את הבנק, ולא טורוולד. זו נקמתו המתוקה על ההשפלה שספג מטורוולד. לקרוגסטאד העבודה המהוגנת בבנק חשובה. הוא לא מתכחש לעברו המלוכלך, אך יחד עם זאת הוא לא נגע בדבר עבירה מזה שנה וחצי, והוא רוצה להמשיך ולשקם את עצמו דרך העבודה המכובדת בבנק, ובכך לזמן לילדיו חיים נוחים ומכובדים.

הקטע הזה מזמן לקורא/צופה שאלה מוסרית. האם פושע ששילם את חובו לחברה, והיטיב את דרכו, צריך להתקבל אליה כאחד האדם, או שמא עליו להיענש עד סוף ימיו? קרוגסטאד מציג את הצד הגורס שלאחר שהאדם נענש, הוא זכאי ליחס הוגן והגון. העבודה היא הביטחון שלו כנגד מעידה אפשרית. טורוולד רואה באדם שמעד בעבר פושע לכל ימי חייו, אלא אם כן הוא התוודה ונענש. קרוגסטאד לטעמו לא שילם דיו, משום שעניינו לא הובא למשפט. כריסטינה מביעה דעה בעניין זה במערכה הראשונה באומרה: "דווקא החולים (והכוונה לחולי המוסר) הם הראויים לטיפוח ולדאגה".

קרוגסטאד הכין מכתב לטורוולד בו הוא מסביר את כל עניין ההלוואה, שלקחה אשתו. מרגע נחיתת המכתב בתיבת המכתבים של טורוולד, הופך האיום לממשי. נורה מאבדת את שלוותה ואת הרוע שלה.

נורה וכריסטינה

נורה מבקשת את עזרת כריסטינה

מיד בצאת קרוגסטאד, נכנסת כריסטינה עם התחפושת המתוקנת ואומרת: "אני לא חושבת שיש עוד מה לתקן". זוהי אמירה דרמטית: לא רק לגבי מצבה של התחפושת, אלא גם לגבי מצבה של נורה. במצב העניינים בו היא שרויה, אין מה לתקן עוד.

יש לשים לב למילה "תחפושת". נורה חיה כבר שנים, מאז נישואיה לטורוולד, כשחקנית בתחפושת. היא שרה לו, רוקדת למענו, מקפצת ומתחנפת. היא לא אישה שעומדת על דעתה ורצונותיה. כל מטרתה - לרצות את בעלה, ולהסתיר מעיניו הבוחנות את סכומי הכסף הנעלמים לטובת החזר ההלוואה.

נורה מגלה לראשונה לכריסטינה, שקרוגסטאד הוא המלווה, והנה עכשיו מכתבו - המיועד לבעלה, והחושף את כל סודותיה-פשעיה, מונח בתיבת המכתבים. עוד מגלה נורה לכריסטינה את דבר זיוף חתימת אביה. בפעם הראשונה מזה שמונה שנים, מישהו נוסף יודע פרטים אודות ההלוואה והזיוף. נורה מספרת זאת כדי שכריסטינה תהיה העדה שלה, שהיא ורק היא רקחה את רעיון ההלוואה, שהיא אשמה ולא טורוולד. נורה מכינה את הקרקע ליום שבו היא לא תהיה יותר (עזיבת הבית או מוות). נורה אוהבת את בעלה ואינה רוצה ששמו הטוב ייפגע בגלל מעשיה. (צריך לזכור שבימים ההם הבעל היה אחראי למעשי אשתו כמו אב האחראי למעשי בנו). היא הופכת להיות אדם רציני, ונוטלת אחריות על מעשיה. עדותה של כריסטינה בבוא היום נועדה לנקות את טורוולד מכל רבב, על מנת שלא לפגוע בקידומו המקצועי.

למרות הייאוש, הפסימיות והתחושה שהכול אבוד, והבנה שאין לפניה מוצא מלבד בריחה מן הבית או גרוע מכך - התאבדות, נורה מחכה לנס. הנס הגדול יתרחש ביום שטורוולד יידע על ההלוואה, שנועדה להציל את חייו, וייקח על עצמו את האחריות. או אז תוכל נורה לנקותו מחשד על-ידי הסתלקותה מחייו.

"נס" על פי מילון אבן שושן הוא: "מעשה פלא, דבר שלמעלה מן הטבע". למעשה אירוע שהסיכוי למימושו הוא קלוש למדי. העובדה שנורה מכנה את גיבוי ותמיכתו של בעלה "נס", מלמדת על כך שהיא מבינה (במודע או שלא במודע), שאין סיכוי שהדבר יתממש. בכל זאת מפעפעת בנורה תקווה, המפייחה בה אומץ להמשיך ולהתמודד.

כריסטינה חושבת שעדיף שמעשיה של נורה ייחשפו, על מנת לסיים את מערכת היחסים השיקרית הזאת אחת ולתמיד, אך נכנעת לייאוש של נורה ולבקשתה. כריסטינה, שבעבר היתה אהובתו של קרוגסטאד, ועזבה אותו על מנת להינשא לאדם עשיר, מתנדבת לדבר איתו ולרכך את ליבו. היא תנסה לשכנעו להוציא את המכתב מהתיבה מבלי שטורוולד יקרא אותו.

נורה וטורוולד

האימונים לקראת הנשף

נורה הנואשת מבקשת את עזרת בעלה. שוב היא משחקת את האישה הקטנה, הזקוקה לעזרת הגבר שלה. היא מודעת לכך שתדמית זו חביבה על בעלה, ונותנת לו תחושה שהוא המוביל והמנבט, וכך יוצרת בקרבו הכרה בערך עצמו. היא רוצה שהיא יאמן אותה לרקוד את ריקוד הטרנטלה. היא אוסרת

עליו לעסוק בעבודה כלשהי. זוהי תחבולה שנועדה למנוע ממנו להגיע אל המכתב. אבל טורוולד הוא אדם מסודר, קפדן ונוקשה. יש לו חוקים ברורים ביחס לבני משפחתו ועבודתו, והוא רואה צורך לפתוח את תיבת המכתבים או לפחות להציף לתוכה בזמנים קבועים, כך שבקשתה של נורה גדולה מדי עבורו.

נורה אמנם נראית מבוהלת ומפוזזת, אך בעלה סבור שפחדיה נובעים מההופעה שעליה לערוך לקהל בנשף שייערך מחר. הוא לא מנחש, וגרוע מכול הוא אינו מרגיש מה עובר עליה. זה מחדד את העובדה שאין בין בני הזוג כל קשר רגשי. הכול ביניהם קר ומנוכר. אמנם הם מחליפים ביניהם מילים שנשמעות כמו מילות אהבה, אך לנוכח היחסים שאנו רואים, קשה שלא לחשוב שהן מן הפה ולחוך, מצוות אנשים מלומדה.

נורה גורמת לבעלה לשבת אל הפסנתר ולנגן לה. היא כורכת סביב גופה **צעיף צבעוני** ומתחילה לרקוד את **ריקוד הטרנטלה**.

ריקוד הטרנטלה

ריקוד הטרנטלה הוא ריקוד איטלקי מהיר. טרנטולה הוא שמו של עכביש, שעקיצתו, כך מאמינים, גורמת ל **שיגעון**. קורבנו של העכביש רוקד ריקוד מהיר המביא למותו.

נורה רוקדת בפני בעלה ודי"ר ראנק את ריקוד הטרנטלה בקצב מהיר ביותר, בטירוף ובפראות, עד ששיערה מתפזר. הדבר מלמד על יאווה ואומללותה, אולם היא כורכת על עצמה צעיף צבעוני, עדות לכך שיש בליבה שביב תקווה. (בערב ההופעה היא כורכת סביבה צעיף שחור - עדות לייאוש הטוטאלי שבו היא שרויה. רמז מקדם לרע שעשוי לקרות).

טורוולד העומד מן הצד ורואה אותה בכך אומר לה: "אבל נורה יקירתי, את רוקדת כאילו **החיים שלך תלויים בזה**" (עי' 76). והוא אכן צודק. לאחר שנורה תסיים לרקוד בפני הקהל בנשף, עשוי לבוא הקץ לנישואיה ואולי אף לחייה.

במשפט זה אנו רואים **אירוניה דרמטית**. אירוניה דרמטית פירושה תובנה או ידיעה ברורה לכול, מלבד לדמות שאמורה לדעת. על דבר ההלוואה יודעים קרוגסטאד וכריסטינה, וכן קהל הצופים/הקוראים, אך טורוולד בעלה של נורה הלווה, שאמור לדעת גם הוא, אינו יודע.

טורוולד נוזף באשתו ששכחה את כל מה **שהוא לימד אותה**. מבחינתו הוא המורה והיא התלמידה הכנועה. נורה מנצלת זאת כדי לסחוט ממנו הבטחה, שעד מחר בערב הוא לא יעסוק בענייני עבודתו, **לא יפתח את התיבה ולא יקרא מכתבים**. נורה רוצה לעבור את החג בשלום, כי אולי עד אז כריסטינה תציל אותה מפני קרוגסטאד.

נורה מוצאת נחמה בעוגיות המקרוני המוגשות בנדיבות על שולחן החג, כדי להמתיק את חייה. בינתיים היא ממשיכה לשחק את המשחק - משחק החיים של נורה. המערכה מסתיימת כשנורה רצה בזרועות פתוחות אל בעלה, ומסתירה את מצוקתה כשחקנית מיומנת היטב.

סיכום המערכה השנייה

במערכה זו מעמיקה את הסתבכותה של נורה. היא שרויה במצוקה גדולה, לנוכח איומי קרוגסטאד. היא מנסה לשכנע את טורוולד להחזיר את קרוגסטאד למשרתו, אך ללא הצלחה. טורוולד מסרב משיקולי כבוד ויוקרה קטנוניים. הוא מצהיר שאם יקרה דבר מה הוא ייקח הכול על עצמו. הצהרה חשובה, אך

למרבה הפלא היא אינה מצליחה להרגיע את נורה. האם בסתר לבה היא לא סומכת על דברי בעלה? הדבר מהווה רמז מקדם לדברי טורוולד שייאמרו במערכה האחרונה, כאשר ניווכח לדעת שטורוולד נאה דורש אבל אינו מקיים.

במערכה זו כל תשומת ליבו של טורוולד נתונה לנשף. נורה מנצלת זאת כדי לדרוש ממנו שלא לפתוח את תיבת המכתבים, בה מונה מכתבו המרשיע של קרוגסטאד. נורה נעשית מודעת להשקפת עולמו הקשוחה של בעלה בנוגע לפושעים, ובכל זאת מחכה לנס. מערכה זו מתחילה במחשבות על עזיבה מהולות באמונה ובאופטימיות, ומסתיימת בדאגה עד כדי טרוף.

מערכה שלישית - ההתרה

הזמן: חצות ביום שלמחרת
המקום: אותו החדר בביתם של נורה וטורוולד.

הקשר המחודש בין כריסטינה לקרוגסטאד

כריסטינה יושבת בחדר המגורים של משפחת הלמר. ההלמרים עדיין בנשף בבית השכנים. כריסטינה הזמינה את קרוגסטאד לבית משפחת הלמר לשיחה. המחשבה הראשונה שלה היתה להציל את נורה, על ידי כך שתדרוש מקרוגסטאד למשוך את מכתבו, מבלי שטורוולד יקרא אותו. מתפתחת ביניהם שיחה הסוגרת שנים של עינוי וסבל נפשיים לשניהם. כריסטינה מסבירה, שהיא עזבה אותו לפני שנים בקור רוח, כדי להינשא לגבר שהיה ביכולתו לפרנס את משפחתה האומללה. קרוגסטאד חושף את עולמו הפנימי. הייאוש מהדחייה הוביל אותו לבצע מעשים איומים. הוא חש כאדם טובע. כריסטינה מציעה לו איחוד מחודש. היא מוכנה להינשא לו, להיות אם לילדיו, ולזכות באושר ובשמחה, להיאחז במשהו ממשי. למרות רצונה לחזור אל אהובה לשעבר, כריסטינה נבונה ואסרטיבית, היא לא מוכנה לוותר למענו על המישרה אותה קיבלה. כריסטינה מציגה דמות אחרת ושונה מנורה: אישה חזקה, דעתנית, מובילה, בעלת תושייה, היודעת מה היא רוצה. לנוכח נחישותה, מקבל קרוגסטאד את דבריה ככתבם וכלשונם. נורה מעולם לא עמדה על דעתה. אם היתה לה דעה כלשהי, היא הצניעה אותה. היא פעלה בחשאי בעניינים שהיא יזמה, כדי שהאגו הגברי של בעלה לא ייפגע. נורה ריפדה את חייה בשקרים, ובמו ידיה היא גזרה על עצמה להיות נשלטת בידי בעלה.

לאחר שקרוגסטאד מביע הסכמתו למשוך את מכתבו, מבלי שטורוולד יידע את תוכנו, נסוגה כריסטינה מהחלטתה. היא מורה לקרוגסטאד שלא לעשות זאת.

על פניו ניתן היה לחשוב שכריסטינה רוצה ברעת חברתה, אך לא כך הם פני הדברים. כריסטינה נחשפה למערכת יחסים מוזרה ורקובה בין נורה לטורוולד. היא רואה משפחה שחייה מבוססים על שקרים, סודות ומילים ריקות. היא ראתה את חברתה מתרפסת ומתבזה בפני אדם שתלטן, והיא חושבת שהיסוד הרעוע הזה חייב להיחשף. נורה לעולם לא תוכל לחיות חיים אמיתיים אם תמשיך להדחיק ולשקר. כריסטינה ראתה את נורה משפילה את עצמה על-ידי ריקוד הטרנטלה וההצגות לפני בעלה. זה לא נעם לה כחברה, ואפשר להניח שגם לא כאישה. לכן היא מחליטה לשים לזה קץ, ככל שהדבר תלוי בה.

בעוד חייה של כריסטינה מקבלים תפנית חיובית - היא עומדת להקים משפחה עם אדם שפעם אהבה - עומדת נורה בפני התפוררות חיי המשפחה שבנתה וטיפחה.

נורה וטורוולד חוזרים מהנשף

נורה אך סיימה לרקוד את ריקוד הטרנטלה, ובעלה גורר אותה אל הבית. נורה מתנהגת כילדה קטנה המתחננת בפני אביה לדקות של חסד במגרש השעשועים.
 "לא, לא, לא. עוד לא הביתה. אני רוצה לעלות למעלה. עוד מוקדם...אני מתחננת לפניך...אני מבקשת בכל לבי" (עי' 84). נורה יודעת שהקץ עומד להגיע בכל רגע.
 כשטורוולד מגלה את כריסטינה בביתם, הוא מציג לפניו את נורה המקסימה שלו. הוא קורא לה בובה קטנה ומתוקה. טורוולד ממשיך להתפעל רק מהחיצוניות של נורה. בשבילו נורה היא בובת צעצוע, כלי שעשוע, שהוא יכול לעשות בו כרצונו, ולא אישה בוגרת עם רצונות ואישיות משלה. אולי כי לאורך כל שנות נישואיהם לא טרחה נורה להבליט צדדים אלו. לטורוולד היה נוח להכתיב ולדרוש. נורה הורגלה להיות הבובה, עוד מימי ילדותה בבית אביה. לנוכח לקיחת ההלוואה ללא ידיעת בעלה, רגשי האשם או הפחד מפני חשיפת הדבר, מביאים את נורה להתנהגות, שיש בה כדי לרצות את בעלה ולגרום לו שביעות רצון. בל נשכח שהיא היתה צריכה להוציא ממנו סכומי כסף לצורך החזר ההלוואה. כל אלו כירסמו באישיותה של נורה לאורך השנים, עד שלא נותרה בה כל חשיבה עצמאית. היא נתנה לבעלה להכתיב לה את דמותה: בזבזנית, קלת דעת, ראש קטן.

רגע האמת הולך ומתקרב

נורה וטורוולד נותרים לבדם. כריסטינה הלכה, בני הבית האחרים ישנים. טורוולד מנסה להתקרב לנורה. הוא חושק בגופה החטוב והמקסים. הוא מכנה את אשתו "אוצר יקר" ומתלהב מכך שכל היופי הזה שלו בלבד. דבריו אינם מרגיעים אותה. היא מוטרדת ביותר, שכן היא הבטיחה לו שלאחר הנשף הוא יהיה חופשי, תרתי משמע: חופשי לפתוח את התיבה, וחופשי ממנה, שכן היא מתכננת לעזוב הכול מאחוריה, אולי אף להטביע עצמה בנהר, כדי לנקות את שמו. מרגע פתיחת תיבת המכתבים היא חוששת יותר מכל. נורה ניסתה עד כה לאסוף פירורים משולחן החיים. היא ניסתה זאת בתחבולות ותחנונים והפעילה את כריסטינה כדי למנוע את רוע הגזירה, עכשיו היא יודעת שאין מנוס מגילו האמת.

ד"ר ראנק נפרד מנורה וטורוולד

ד"ר ראנק, שעזב את הנשף בקומה למעלה, מקיש על דלת ביתם של ההלמרים.
 הלמר אומר בשקט לאשתו: "מה הוא רוצה מאיתנו עכשיו? ובקול רם הוא אומר לחברו" אה, כמה יפה מצידך שלא עברת כאן בלי להיכנס" (עי' 89).
 טורוולד מתגלה כצבוע. הוא מואס בביקור חברו, אך למראית עין מסביר לו פנים.
 ד"ר ראנק בא על מנת להיפרד מחבריו ומביתם שהיה לו כבית שני. נורה יודעת שמחלתו של ד"ר ראנק היא אנושה. הוא סיפר לה ביום הקודם שעליו לערוך עוד ניסוי אחד בלבד, כדי לדעת באופן ברור ביותר מה מצבו בריאותי. אם יתברר לו שמחלתו סופנית, הוא יסתגר, על מנת להתאבד. שני כרטיסי ביקור, שעליהם יתנוסס צלב שחור, שהוא ישלשל לתיבת המכתבים שלהם, יהיו הסימן שהוא מסתגר בביתו על מנת להתאבד. נורה שואלת אותו אם הוא ביצע את הניסוי המדעי. "תראו תראו, נורה הקטנה מדברת על ניסויים מדעיים!" (עי' 90). אומר בעלה, כדרכו, בבוז וחוסר הערכה. נורה מתעלמת מדברי בעלה. וממשיכה לברר את העניין עם ד"ר ראנק.

לאחר שדייר ראנק עוזב, ולמרות האווירה האינטימית שטורוולד מנסה ליצור, הוא אינו יכול להימנע ממנהגו הקבוע. הוא פונה לפתוח את תיבת המכתבים. מעל כל המכתבים נמצאים כרטיסי הביקור של דייר ראנק, ועליהם צלב שחור. זה הסימן המוסכם בינו לבין נורה להודיע על מותו. בין יתר המכתבים מצוי, כידוע, גם מכתבו של קרוגסטאד.

כשנורה מסבירה לטורוולד את מהות כרטיסי הביקור של הדייר ראנק, הוא אינו נחרד או מתרגש. אין לו דחף לכת להציל את חברו או להיות לצידי ברגעיו האחרונים, כמצופה מחבר. הוא אינו חש צורך להיפרד. טורוולד מספיד את דייר ראנק. מסתבר כעת שחברותו של טורוולד עם דייר ראנק היתה מתוך אינטרס מחושב עד להחליא. הוא אומר: "עם הסבל שלו הוא היה כמו רקע קודר לאושרנו הזורח... מעכשיו נהיה לעצמנו רק את ואני" (ע' 93).

אנו מבינים שטורוולד הכניס לביתו חבר אומלל, כדי לחזק את תחושת האושר שלו. לזכור כמה שפר עליו גורלו, שיש לו אישה יפה, ילדים, מישרה מכובדת והוא אף הבריא ממחלה קשה, בעוד שחברו חולני ועריק. טורוולד חי באשליה שחיייו מאושרים. הוא לא עוצר לרגע לחשוב על מהות חייו ויחסיו עם אשתו. הוא אינו יודע עד כמה יסודות הזוגיות שלו רעועים.

מהרגע שטורוולד נותר לבדו עם נורה, הוא נעשה רומנטי. הוא חושף בפני אשתו את משאלתו הכמוסה: הוא מייחל שאשתו תהיה נתונה בסכנה גדולה ואיומה, כדי שהוא יוכל **להקריב עצמו למענה**, אפילו את חייו. דברים שנשמעים ילדותיים משהו, אך במידה רבה יש להם צליל של הצהרת אמונים, שנורה כה ציפתה לשמוע מפיו. האם הנס המיוחל עומד להתממש? להזדמנות הזו חיכתה נורה. היא דורשת ממנו לפתוח את המכתבים **עכשיו**. היא רוצה להיווכח בכנות הצהרתו, זהו הפתח לסיום דאגותיה. למרות זאת, כשהיא נשארת לבדה, בעוד טורוולד נכנס לחדר עבודתו עם המכתבים, היא אינה רגועה. האם יש לה ספקות אם טורוולד יעמוד במילתו? היא ממלמלת לעצמה משפטים קטועים. היא היסטרית, היא ולוקחת בחשבון אפשרות שהיא תצטרך לעזוב את הבית ולא לראות את הילדים לעולם.

חשיפת סוד ההלוואה ותגובת טורוולד

מרגע שטורוולד קורא את מכתבו של קרוגסטאד, ומבין שאשתו לקחה הלוואה וזייפה חתימה, הוא מאבד כל רסן. אין בדבריו עתה כל קשר להצהרת האמונים שהוא הצהיר לפני דקות ספורות בפני אשתו. הוא צועק על נורה, ולא נותן לה לצאת מהבית. למרות רצונה. הוא קורא לעברה: שקרנית, צבועה, פושעת, מטומטמת, גועל נפש ובושה. הוא תולה את האשם בחינוכו הקלוקל של אביה הפושע. טורוולד כועס על שהיא הרסה את אושרו ועתידו. הוא רואה עצמו בובה בידי סחטן חסר מצפון, ללא יכולת לעשות דבר. (צדק קרוגסטאד שאמר לנורה שבעלה פחדן). הוא אגוצנטרי, הרואה את עצמו בלבד. הוא לא חושב מה עבר על אשתו בשנים האחרונות בהן התאמצה להחזיר את ההלוואה. הוא לא מתאר לעצמו מה עבר עליה בימים האחרונים. הוא אינו מתייחס למניע שלשמו נלקחה ההלוואה - מצבו הבריאותי. טורוולד חושש למשרתו החדשה. הוא לא מעוניין לשמוע את דבריה. הוא אומר לה "אל תעשי לי הצגות", דווקא הפעם, כשהיא כל כך רצינית ואמיתית. הוא, שכל השנים עודד אותה להציג בפניו, יוצא נגד זה. טורוולד מתגלה בכל צביעותו. הוא כמובן **דואג מכך שהחברה סביבו תחשוב שהוא אשם**.

טורוולד מתווה בפני נורה את חייהם מעתה והלאה. לנורה יהיה אסור לחנך את הילדים. אמא שקרנית, כמו שלמדנו במערכה הראשונה מפי טורוולד, מרעילה את נפש ילדיה. מכאן והלאה נורה אמנם רשאית לגור בבית, אבל אין מה לדבר על אושר, אלא רק כדי לשמור על תדמית היצונית בפני הסביבה. **לראשונה עומדת נורה בפני בעלה, ולא כופפת רצונה מפני רצונה**. היא לא נרתעת מפניו, לא אומרת לו כתמיד "אתה צודק". **כאן מתחיל להתהוות השינוי בנורה**.

בתוך כל המהומה הזאת נשמע צלצול בדלת, המקפיץ את טורוולד. הוא דורש מנורה להתחבא, אך נורה ששמונה שנים התחבאה מאחורי מסכות ושקרים, שמה קץ לכל זה ולא משה ממקומה. היא מתחילה להבין עם איזה טיפוס היא חיה. מגיע מכתב ממוען לגבי הלמר. טורוולד לא נותן לה לגעת בו. הוא קורא אותו לבד, ואז מתפרץ בשאגת שמחה "ניצלתי...ניצלתי." נשים לב לכך, שטורוולד רואה רק את עצמו וטובתו בלבד. הוא שוכח שיש לו שותפה לחיים לטוב ולרע, ואולי מעולם לא ראה בה שותפה. אישיותו של טורוולד נחשפת במלא כיעורה. כל חייו הוא נהג על פי רוח החברה, לכן הוא נשא אישה יפה והוא עוסק במקצוע נחשב.

המכתב הגיע מקרוגסטאד. הוא החזיר את שטר החוב ללא כל תנאים. קרוגסטאד, שאושר נפל סוף סוף בחלקו, מפויס דיו, כדי להניח ליצר הנקמנות, ולוותר על דרישותיו. **קרוגסטאד מתגלה כבעל לב ולא כנבל, בעוד טורוולד הוא הנבל האמיתי.** לפתע הופך טורוולד להיות ניווט. הוא מביע צער על הסבל שהיה מנת חלקה של אשתו בימים האחרונים. רק עכשיו הוא נותן על כך את הדעת. הוא נראה כאילו הוא מבין לליבה. הוא שכח את מילותיו הקשות והגזירות שגזר על אשתו. הוא מוכן שוב לחיי אושר וכמובן לחיים בהם הוא המנתב הבלעדי. "אבל אם את חושבת שאת פחות יקרה לי, רק בגלל שאת לא מסוגלת לנהל את העניינים שלך בעצמך... רק הישעני עלי. אני כבר אייעץ לך, אני אדריך אותך... אני סלחתי לך נורה". מדבריו אלה ניכר שהוא לא רואה אפילו את קצה הבעיה. הוא לא הבין דבר וחצי דבר. נעימה לו ההרגשה שהוא חזר לתפקידו הקודם: גבר חזק השולט במצב, גבר הרואה באשתו יצור חסר ישע, וכל שעליו לעשות הוא לשלוט בה.

השינוי שחל בנורה

נורה מביטה בפנים קפואות ובהשתאות כיצד משנה בעלה את עורו בזמן כה קצר. עכשיו היא סוף סוף מבינה מיהו טורוולד. היא יודעת **שהנס לו קיוותה, לא התרחש.** טורוולד השליך אותה מנגד, ללא תמיכה והבנה, כשהבין שהוא עשוי לשלם על מעשיה של אשתו. כשנדע לו שיש לו פתח הצלה, הוא מיד משנה את דבריו וטון דיבורו. למעשה נורה מבינה שאין בליבו אהבה. לאהבה אסור שיהיו תנאים מקדימים. את זה נורה מבינה רק עכשיו. היא נכנסת לחדרה **להוריד את התחפושת** תרתי משמע. גם להוריד את תלבושת בת הדייגים הנפוליטאנית, וגם להסיר מעל עצמה את המסכה שעטתה עליה במשך כל שנות נישואיה. אותו פרצוף שמת, המביע הסכמה לכל גחמה של בעלה, והמצדיק אותו למרות רצונה. עכשיו, ללא התחפושת, היא תדבר כפי שלא דיברה מעולם. היא תהיה כנה ואמיתית. היא תציג בפני טורוולד את מסכת חייהם ללא כחל ושרק. בפעם הראשונה היא תעמוד על דרישותיה גם אם הם ישללו ממנה את מעמדה כרעיה ואם.

החלפת הבגדים מהווה **אמצעי עיצוב תיאטרוני**, המלמד על השינוי שחל בנורה.

השיחה האחרונה בין נורה לטורוולד

לראשונה בחייהם הזוגיים דורשת נורה מטורוולד לשבת מולה ולשוחח על חייהם. הוא אינו מבין את הדרישה שלה. הוא מעולם לא הבין אותה באמת. נורה קובלת שהם אף פעם לא ישבו ושוחחו האופן רציני. היא משווה אותו לאביה. לדעתה שניהם - גם אביה וגם בעלה - לא אהבו אותה מעולם, כל אחד מהם רק רצה שהיא תאמץ את השקפת עולמו, מבלי לתת כבוד לאישיותה. היא חשה ששני הגברים שלטו בחייה ושיחקו בה כבבובה. נורה רואה את חייה בבית **כקבצנית** החיה בעליבות מן ההצגות שערכה לפניו. היא מאשימה את בעלה ואביה בכך שלא יצא ממנה כלום.

נורה אינה מסירה גם אחריות מעצמה. היא רואה את עצמה אשמה בכך ששיתפה איתם פעולה. היא נסחפה באורח החיים הזה מבלי לשים לב למחיר שהיא משלמת. נורה, למעשה, חיה כמו רוב בנות דורה. היא מודה סוף סוף שהיא מעולם לא היתה מאושרת.

טורוולד מקבל חלק מדבריה, ומכריז שמעתה חלף תור המשחקים, והגיעה העת לחינוך! חינוך של מי? שואלת נורה, שלך ושל הילדים - עונה טורוולד, ומוכיח בכך, ששום דבר לא השתנה אצלו. הוא רואה את עצמו כמושלם היכול לחנך את כולם, מבלי לתת לאחרים מרחב מחיה נפשי ורגשי. נורה מציגה בפני טורוולד את האמת במערומיה. הוא לא יכול לחנך אותה, והיא לא יכולה לחנך את הילדים, לפני שתחנך את עצמה; לפני שתחשוב על עתידה ותמלא את אישיותה במטען הדרוש. היא רוצה לצאת לחיים עצמאיים, לעמוד על הרגליים לבד, בכוחות עצמה. לבחון את יכולת העמידה שלה. זו הסיבה שנורה רואה צורך לעזוב את הבית, את טורוולד ואת הילדים.

נורה אינה שועה לדברי בעלה האוסר עליה לעזוב את הבית. היא עומדת על דעתה באסרטיביות, היא מעמידה אותו על מקומו, ונוטלת לעצמה חופש לעשות כרצונה. היא לוקחת עמה רק חפצים שנקנו מכספה שלה. כל מה שנרכש מכספו של טורוולד היא מותירה בבית. נורה רוצה להתחיל בחיים עצמאיים בכוחות עצמה. היא מחליטה לחזור ולחיות בבית ילדותה, ולבחון את עצמה ואת החברה וחוקיה. נורה רוצה לדעת מי צודק: האם היא, שלקחה הלוואה כדי להציל את בעלה ממוות? או החברה וחוקיה הנוקשים? היא רוצה לחיות בדרכה שלה, וללא תכתיבי החברה. טורוולד לעומתה ממשיך לייחס למוסכמות החברתיות חשיבות יתר. הוא דורש ממנה לחשוב מה החברה תגיד על עזיבתה את הבית. הוא מזכיר לה את ילדיה וחובתה כלפיהם, וכשכל זה לא מזיז את נורה מעמדתה, הוא מגייס לצידו את הדת והעקרונות המוסריים. נורה, שמעולם לא חלקה על דעתו, יודעת לענות על כל עניין ועניין. היא נחושה לעזוב. עזיבתה, היא מסבירה, לא תפגע בילדיה, שכן בפועל גידלה אותם האומנת (כמנהג התקופה). לעניין הדת אומרת נורה שהכומר הסביר לה בעבר מהי דת. היא רוצה כעת לבחון את דבריו מזווית ראייה עצמאית. נורה כבר לא מאמינה לכלום. היא חייתה זמן רב בשקר ובזיוף. עכשיו היא רואה לעצמה חובה קדושה להיחלץ מחיים אומללים אלו. לחזק את עצמה ואישיותה, וכן לפעול למען עצמה. היא מוכנה לשלם את המחיר הכבד שהחברה האטומה תשית עליה.

נורה מגלה לטורוולד, שהיא לא אוהבת אותו. היא מבינה זאת כשהנס לא התרחש. הגבר שהיה חזק במילים, התגלה כחלש במעשים. היא לא רצתה להאמין שבעלה ייכנע לתכתיבי קרוגסטאד ויפקיר אותה. היא רצתה לראות בו גבר אמיץ העומד מול הסכנה ויכול לה. היא חפצה בשותף לחיים, שלא בורח מהתחייבויות ותומך באשתו. נורה רצתה לדעת שבעלה עומד לצידה, או אז היא היתה מוכנה להתאבד על מנת לנקותו מאשמה. כל זה לא התרחש. במקום זה היא גילתה את דמותו של טורוולד בכל סאובה. נחשף לפניו בעל פחדן, פאסיבי, קפדן ללא צורך וחלש. היא אומרת לו: "נוכחתי לדעת שאתה לא אותו הגבר שתיארתי לעצמי."

טורוולד לא מבין על מה היא מדברת בכלל. לדעתו אף גבר לא היה מוכן למחול על כבודו, אפילו למען מי שהוא אוהב. נורה מטיחה בו: מיליוני נשים בעולם היו מקריבות עצמן למען אלו שהן אוהבות.

לנוכח דברים אלו, וגישתה הנחרצת של נורה, לא נותר לטורוולד אלא להתחנן. הוא מעוניין להשאיר את נורה בבית בכל דרך, כדי לשמור על כבודו בחברה. לנוכח נחישותה של נורה, מוצג טורוולד כעת כחסר אופי. טורוולד הופך לסמרטוט. הוא מתחנן לפניו שתישאר ולו עד הבוקר. (אולי תשנה החלטתה, אולי תירגע). עם כל מילה הוא מתבזה יותר ויותר. הוא מבקש רשות לשלוח לה מכתב או לעזור לה באופן חומרי. נורה מסרבת בנחרצות. היא משחררת אותו מחובותיו כלפיה. נורה, מפוכחת יותר מאי פעם,